

La version arménienne de l'histoire des sept sages de Rome, mise en français par Frédéric Macler. Introduction par Victor Chauvin. Paris, E. Leroux, 1919, 80, p. XXXII, 220 (Petite Bibliothèque arménienne, t. IX). Թարգմանութիւնն կատարուած է Պարիսի Ազգ. Մատ. Թ. 307 ձեռագրի վրայէն: Մատենախօսութիւն մը հրատարակութեանս առթիւ Մեղու Շիրակայ, ԲԶՄ, 1919, էջ 77—78:

Հայերէն Թարգմանութեան վրայ յաճախ խօսուած է. կը յիշենք հոս մեզի ծանօթ քննութիւնները:

1. P. Lerch, Ueber eine armenische Bearbeitung der „Sieben weisen Meister“ ի գիրք Benfey, Orient und Occident, t. II (1863), էջ 369—374:

2. Friedrich Müller, Ueber die armenische Bearbeitung der „Sieben weisen Meister“ ի Թերթին Wiener Zeitschrift für die Kunde des Morgenlandes, IV (1890), էջ 213—316 եւ 357, համառ. նշան քաղուածաբար՝ Հ. Յ. Տաշեան՝ Հայերէն Թարգմանութիւն «Գրոց իմաստասիրաց»՝ Հանդ. Ամս. 1891, էջ 37—38:

3. E. Teza, Il libro dei Setti Savi nella letteratura armena. Osservazioni ի գիրք Atti del Reale Istituto Veneto di Scienze, lettere ed arti, հտր. LXV (1905—1906), Բ. Բաժանմունք, էջ 383—397:

4. Տ. Վ. Պալեան՝ Հայերէն հին տպագրութիւնք. «Եօթն իմաստասէրք»՝ Արեւելեան Մամուլ 1896, էջ 591—592:

5. Տ. Վ. Պալեան՝ [Եօթն իմաստասիրաց Մադրասի 1790 ի տպագրութեան մասին] Հանդ. Ամս. 1895, էջ 116—117:

6. Լէօ՝ Հայկական տպագրութիւն. հտր. Ա. (Թիֆլիս 1901), էջ 306—316:

Հ. Ն. Ապրիլեան

ՅՈՒՅՈՒ ՀԱՅԵՐԷՆ ԶԵԹԱԳՐԱՅ ՍԱՆՈՒՆԱՆ ՎԱՐՇԱՐԱՆԻ

Ի ԿԱՐԻՆ

(Հ—ր—ւ—լ—ի—ւ—)

64.

ՄԵԾՄՈՒԱՅԻ ԱՋԱՆԻ ԲՈՒՀԱՆԻՅԷ

1810:

Թուղթ. 338: — ՄեծՈւթիկն՝ 20 սմ. երկ., 14 սմ. լայն: — Գրողը թուղթ հասարակ: — ՀԱՆԳԱ-ԳԻՐ շեղագիր: — Նիւթ՝ թուղթ հասարակ: — ՄԱԳՔ՝ մաքուր: — ԿԱԶՄ՝ փայտ սրճագոյն կաշի պատեալ: — ԴԱՏԱՐԿ ԹԻՂԹ՝ ետեւը թուղթ մը դաստարակ: — ԳՐԻԶ ԳՈՂՈՒ ՕՂՈՒ ՄԻՆԱՍ: — ՏԵՂԻ՝ ՊՈԼԻՍ: — ԹՈՒՆԱՎԱՆ՝ 1810:

Մատենան կը բովանդակէ երկու մասն. էջ 1—190 Բ. են հայ տառերով՝ տառերէն լեզու հոգեւոր իրաւաներու ժողովածոյք. ոտա-նաւոր գրութիւններ, պատմութիւններ, Բ. մասը. էջ 191—338. են ժամագրքէն քաղուածներ. աւետարանք. տաղեր Աստուածածնայ. լատիներէն երգեր հայ տառերով եւն:

Թ. 1ա. գրուած է. «Մէծմուսի ազանի բու-հանէ, Թէրթիկ ու ինչա օլունտու փայլթահտի ըս-տանայօլտա, պիր հաքիր քիմեանէն էլի էլի ֆիթարիի իւլ իսպիլէ 1810. քանունի էվլիլին զուրբէի կիւնիւ. 22 եալընտա. Պէնտէի Գուգու օլուն Մինաս իւլ ճիշտ քիթապ օլմուշ տուր»՝ «Պալանքը իւք սէնէ 1801. Պէնտէի սահաթճը Մինաս իւլքարէի մարտ գուգուտու կարագէտին օլուն վալիտէմ չէլքուտի քաղնին օլուն յուլմ: Պու տէվիթտէ քի տահա քրիստիանըղըն էրէ-յիճէ էլի ջերմեռանդըք վազըլտիլի օլուպ տահա վա-րա վարա քրիստիանըք կէվլէյիճէ, հէմէ տիւնեանըն սօնուտա քըսալաճաք. իք աւետարան տէմէսիճէ. վայ պէնիմ կիւնահլը հալիմէ»:

65.

Ս. ԱԼՓՈՆՍՈՍԻ ԵՐԳՔ ԸՂԶԱԿԱՆՔ

1854:

Թուղթ. 49: — ՄեծՈւթիկն՝ 17×10 5: — Գրողը թուղթ՝ միասին, 15—21 տողէ: — Գիր նոտրագիր: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մաքուր: — Նիւթ՝ թուղթ հասարակ: — ԿԱԶՄ՝ թղթակազմ, կիսակաշի: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ ետեւը երկը թուղթ դաստարակ: — ԳՐԻԶ՝ ՏԵՐ ՊԵՆՈՍՈՒՆԱՆ: — ՏԵՂԻ՝ ԿԱՐԻՆ: — ԹՈՒՆԱՎԱՆ՝ 1854:

Մատենան է ոտանաւոր ըղձականներ Ս. Ալ-փոնսոսի Լիգորեայ. Թարգմանուած տէր Պետրոս Պօղոսեանէ ի Կարին 1854:

66.

ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ՃԵՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

1722:

Թուղթ. 164: — ՄեծՈւթիկն՝ 15.5×10: — Գրողը թուղթ՝ միասին, 19 տող: — Գիր նոտրագիր, մա-2*

քուր եւ միօրինակ: — Նիւթ թուղթ փայլուն: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր: — ԿԱԶՄ՝ փայտ դեղնագոյն կաշի պատեալ: — ՍԿՋԲՆԱՏՈՂ՝ սկզբնատառ. գլուխները քանի մը տող կարմիր թանաքով եւ ա տառը զարդագիր ոսկեջուր: — ՊԱՏԿԵՐ՝ էջ 2ը գունաւոր պատկեր մը ճաշակաւոր. էջ 1ա կէս երեսը սիրուն գունաւոր զարդ: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ 5 թուղթ ետեւը դատարկ:

Մատենան իւր խորագրոյն համաձայն է «Գիրք որ կոչի վարդապետութիւն ճշմարտութեան շարադրեցեալ ի Պետրոսէ վարդապետէ թիֆլիզեցւոյ. յամի Տեառն 1772 ի Վէնէտիկ»:

67.

ՍԱՂՄՈՍ ԴԱԻԹԻ

Իբր ժԱ—ժԵ Դարէ:

ԹՈՒՂԹ՝ 252: — ՄեծՈւթիւն՝ 14.5×10: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին, 14-15 տողէ: — Գիրք քոյրգիր — Նիւթ թուղթ հաստեկ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ դեղնեցած, գունատած, աղջեկն ետեւէն պակաս: — ԿԱԶՄ՝ փայտ սեւ կաշի պատեալ: — ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԿ՝ տեղ տեղ սաղմոսներու գլուխներու քով լուսանցքի վրայ սեւ թանաքով զարդ, ծաղիկ, ծառ: Տեղ տեղ սաղմոսներու գլուխը քառորդ երեսը կիսախորան սեւ թանաքով: — ՊԱՇՊԱՆԱՎ՝ աղջեկն ունի թուղթ մը մազաղաթ հին երկաթագիր աւետարանի մը մասէն: — ԺԱՄԱՆԱՎ՝ իւր ժԴ—ժԵ դար:

Մատենան է հաւաքածոյք Սաղմոսաց Դաւթի, բաժնուած դուբլաներու. իւրաքանչիւր դուբլայէ յետոյ քարոզ մը՝ «Վասն ուղղելոյ» եւն. աղջեկն ետեւէն պակասաւոր:

68.

ՎՐԱՑԵՐԷՆ ԱԻՏԱՐԱՆ

ԹՈՒՂԹ՝ 267: — ՄեծՈւթիւն՝ 28×21×6: — Նիւթ՝ մագաղաթ քարակ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ եգերները սեւեցած, այրած կ'երկւայ. աղջեկն 7 թուղթ, ետեւէն 6 թուղթ կազմէն ելած: — ԿԱԶՄ՝ փայտ սեւ կաշի պատեալ, կազմը փրթած, ետեւի կողը կարուած: — ԶԱՐԿ՝ չունի, գլուխները միայն մէկ երկու տող կարմիր թանաքով:

Մատենան է վրացերէն տառերով, հին վրացերէն աւետարան մը. կարգաւ գիտցող եւ հասկըցող մը բլրալու է, յիշատակագրութեան եւ թուականին վրայ որոշ ծանօթութիւն մը տալու համար:

69.

ՌԱՍԳԻՐՔ

ԹՈՒՂԹ՝ 235: — ՄեծՈւթիւն՝ 17.5×11.5: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին, 21 տող: — Գիրք շեղագիր: — Նիւթ թուղթ փայլուն: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մաքուր: — ԿԱԶՄ՝ խաւաքարտ կիսակաշի:

Մատենան է գուշակութիւններու արուեստ մը: Կէտերով, գծերով, նշաններով եւ ձեւերով կը մեկնէ բաժը. կորուստ գտնել, երազ մեկնել, փաստակի եւն մեկնութիւններ (Փայլութիւն): Էջ 222ա կը կարդանք «Ահա կատարեցաւ ռաճիկ շաքիւրն եւ կամիմ գրել իւր աղօթքն եւ այս է կատարելոյ աղօթքն, յանուն հօր եւն»:

70.

ԲԱՅԱՏՐՈՒԹԻՒՆՔ ԵՐԿՈՒ ԶԱԶԱԳԻՐ 3ԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆԱՑ

Մատենան է 37 թղթէ բաղկացեալ տետր մը, շեղագիր դպրոցական աշակերտի գրուած. ընդօրինակութիւն մ'է. առաջին երեսին վրայ գրուած է. «Բացատրութիւնք երկու ծածկեր. յիշատակարանաց Անի քաղաքի եւ Հոռոմոսի վանոց ի նիկողոսէ հովուեան. Կ. Պօլիս. տպագրութիւն Ե. Մ. Տնտեսեան: Սիւնպիւլիսան Թիւ 47, 1880»:

71.

ՔԻՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՂԹ՝ 125: — ՄեծՈւթիւն՝ 15.5×10.5: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին, 19 տող: — Գիրք նոտրագիր: — Նիւթ թուղթ հասարակ փայլուն: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մաքուր: — ԿԱԶՄ՝ խաւաքարտ սրճագոյն կաշի պատեալ: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ ետեւը 100 էջ դատարկ:

Մատենան է քիմիաբանութիւն, որ կը խօսի քիմիական նիւթոց վրայ, դրաբար լեզուաւ 1800 է առիւն գրուած, կիսկատար մնացած:

72.

ՏՈՄԱՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵԼԻՔ

Իբր ժԴ—ժԵ Դարէ:

ԹՈՒՂԹ՝ 66: — ՄեծՈւթիւն՝ 11×8×2.5: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին, 18 տող: — Գիրք քոյրգիր մասն: — Նիւթ՝ մագաղաթ քարակ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ մաքուր: — ԿԱԶՄ՝ փայտ սեւ կաշի պատեալ: — ՍԿՋԲՆԱՏՈՂ՝ սկզբնատառ. տեղ տեղ մէկ երկու տող կարմիր թանաքով. տանց ա տառը շատ տեղ կարմիր կանաչ: — ԼՈՒՍԱՆ ԶԱԶԱՐԿ՝ քանի մը տեղ լուսանցքին վրայ զարդ, ծաղիկ: — ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ՝ էջ 1, 2ա, 25ա, 57ա, 65բ, 66ա, բ. դատարկ: — ԺԱՄԱՆԱՎ՝ իւր ժԴ—ժԵ դար:

Մատենան կը բովանդակէ տոմարական գիտելիք. էջ 18ա օտար գրէ նոտրագիր գրուած է աղօթք «Ողջոյն քեզ փայտ փրկութեան», վերջին 9 թղթերուն վրայ նոտրագիր գրուած է «Մեկընդ գասպար եւ պաղտասար աւետիս» եւ յետոյ մարմնաւոր հոգեւոր ազգականութեան աստիճանները: Յիշատակագրութիւն. էջ 65ա գրուած է «Նուէր Սան. վարժարանի մատենադարանին 28 Մայիս 1906. Մ. Անթառամեան»:

73.

ՅՈՂԱՆՆԵՍ ԵՐԶՆԿԱՑԻ, ԵՓՐԵՄ

Իբր ժԸ—ժԹ Դար:

ԹՈՒՂԹ՝ 131: — ՄեծՈւթիւն՝ 16×10.5: — ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին, 19-23 տողէ: — Գիրք շեղագիր, անկարգ: — Նիւթ թուղթ հասարակ: — ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ՝ դեղնեցած, սեւեցած: — ԿԱԶՄ՝ փայտ սեւ կաշի պատեալ: — ԺԱՄԱՆԱՎ՝ իւր ժԸ—ժԹ դար:

Մատենան կը բովանդակէ. 1. «Յոհաննէս երզնկաց ասացեալ խրատ հասարակաց քրիստոնէից քահանայից եւ ժողովրդոց ի կանոնական»:

առհասարակ առաքելոց որոնց եւ վարդապետաց եւ
սուրբ հօրն մերոյ վարդան վարդապետէ եւ ամենայն
ժողով. Գրոց: 2. «Երանելոյն եփրեմ խորին
ասացեալ յաղագս պատուելոյն կիրակէին: Որոնցմէ
յետոյ Գրուած է այլ եւ այլ փոքր պատմու-
թիւններ:

74.

ՏԼԵՍՄԻ ՏԵՏՐԱԿ

ԹՈՒՂԹԻՒՆ 10: - ՄեծՈրոշիւն 21X15: - Գիր
շնորհք: - ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ ետեւէն առջեւէն պահաւ:
- Գրոհիւթիւն միասին, 20-23 տողէ: - ԿԱԶՄ՝ չունի:
- Գրիճ՝ Տ. Աբրահամ:

Տետր մը 10 թղթէ բաղկացեալ, պատկեր-
ներու ուրուագիծներով, ձեւերով տըսմութիւն
կը սորվեցընէ: Վերջին ժամանակներս գրուած.
պակասաւոր:

75.

ՍԱՂՄՈՍԱՐԱՆ

ԻՐԲ ԺԴ-ԺԵ ԴԱՐԷ:

ԹՈՒՂԹԻՒՆ 130: - ՄեծՈրոշիւն 12.5X9: -
Գրոհիւթիւն միասին, 17 տող: - Գիր բոլորգիր մի-
ջակ: - Նիւթ թուղթ հասարակ: - ԿԱԶՄ՝ փայտ, առ-
ջե կողին կէս փայտը մասցած: - ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ գէշ
մաշած, առջեւէն ետեւէն պահաւ: - ՍԿԶԲՆԱՏՈՂ՝
սկզբնատառ, սաղմոսաց գլուխները գունատոր զարդա-
գիծ տանց ա տառ կարմիր թանաքով եւ տեղ տեղ եր-
կու երեք տող կարմրագիր: - ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ՝ գլուխ-
ներու քով լուսանցքին վրայ գունատոր զարդեր տեղ
տեղ ալ կիսախորաններ գունատոր:

Մատենան է քաղուածոյց Սաղմոսաց Դարձի.
Գրուածներու բաժնուած. իւրաքանչիւր Գուրգային
կը յաջորդէ քարոզ մը՝ «Վասն ուղղելոյ» եւն, բայց
պակասաւոր:

76.

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

ԻՐԲ ԺԱ-ԺԵ ԴԱՐԷ:

ԹՈՒՂԹԻՒՆ 395: - ՄեծՈրոշիւն 16X11X7: -
Գրոհիւթիւն միասին, 22-23 տողէ: - Գիր բոլորգիր
միջակ: - Նիւթ թուղթ հաստ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ սեւ-
ցած, եզերքները ջուր տեսած, կազմը փրձած կարուած:
- ԿԱԶՄ՝ փայտ սեւ կաշի պատեալ: - ՍԿԶԲՆԱՏՈՂ՝
սկզբնատառ, գլուխները մէկ երկու տող կարմիր թա-
նաքով. տանց ա տառը շատ տեղ կարմիր: - ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ՝
գլուխներու քով լուսանցքին վրայ զարդ
ժողով, թոշուն, ծաղիկ: Շարականաց վրայ խաղեր:
ԺԱՄԱՆԱԿ՝ իւր ԺԴ-ԺԵ դար:

Մատենան է Շարակնոց, առջեւէն պակաս.
կը սկսի «Այսօր բուսաւ յԱնայէ մորենին»:
Էջ 381-393 «Քաղուածք որ հնութեանց տօնից
տեւրեւականաց եւ ամենայն որոց»: Էջ 394-395
«Վասն թուոց շարականաց եւ նոցին հարցից
բառ ձայնին. խաղից եւն»:

77.

ՇԱՐԱԿՆՈՑ

ԻՐԲ ԺԴ-ԺԵ ԴԱՐԷ:

ԹՈՒՂԹԻՒՆ 273: - ՄեծՈրոշիւն 14X10.5X5: -
Գրոհիւթիւն միասին, 23 տող: - Գիր բոլորգիր միջակ:
- Նիւթ թուղթ ողորկ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ դեղնցած
մաշած, առջեւէն ետեւէն պահաւ: - ԿԱԶՄ՝ փայտ
սրճագոյն կաշի պատեալ, ետեւի կաշին ելած: -
ՍԿԶԲՆԱՏՈՂ՝ սկզբնատառ, գլուխները տեղ տեղ մէկ
երկու տող կարմիր թանաքով. տանց ա տառը տեղ տեղ
կարմիր: - ԼՈՒՍԱՆՑԱԶԱՐԴ՝ տեղ տեղ գլուխներու քով
լուսանցքին վրայ գունատոր զարդ, ծաղիկ, Շարականաց
վրայ խաղեր: - ԺԱՄԱՆԱԿ՝ իւր ԺԴ-ԺԵ տար:

Մատենան է սովորական Շարակնոց. առ-
ջեւէն պակաս եւ կը վերջանայ «Վանն մանկանցն
բեթղէէմի» շարականով:

78.

ԳԻՐԷ ՏՈՍԱՐԱՑ ՀԱՅՈՑ ԵՒ ՀՈՍՄԱՏԵՑԻՈՑ
ՌՄԼՀ = 1787:

ԹՈՒՂԹԻՒՆ 206: - ՄեծՈրոշիւն 11X8: - Գրոհ-
իւթիւն միասին, 19-20 տողէ: - Գիր նոսրագիր: -
Նիւթ թուղթ հաստիկ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ թղթերը
թափթիւք, թանաքը դիմացի երեսն ելած: - ԿԱԶՄ՝
փայտ սեւ կաշի պատեալ: - Գրիճ՝ Մարտիրոս:
ՏԵՂԻ՝ Մեղիկ: - ԹՈՒՂԱԿԱՆ՝ ՌՄԼՀ = 1787:

Մատենան կը բովանդակէ, «Տօմար հայոց եւ
հոսմայեցոց» տօմարական դիտութեան տեղեկու-
թիւններ. կարծ պատմութիւններ. հոմանիշ
բառեր. վերջին թղթերուն վրայ ալ այլ եւ այլ
աղօթքներ:

ԹԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԷ. 1. Թ.Ղ. 204Բ.
«Այս գիրքս մեղիկեցի թաթալեց աղբիւրայի որդին
մարտիրոսին է. գրեր է ձեռամբն իւրով. զանազան բա-
ներ աստի եւ անոր դտեալ եւ հաւաքեալ առ ի բն-
թեւու. ԼՂԳՐՈՒԽ նք գրոց եւ իմանալ հարցդ եւ
եղբարցդ աղաչեմ զձեզ սրբալանաց թողութիւն արէք
անսխալ միայն աճ է թէ այլ ազգի թէ հայու քով
տեսանէք հարցէք թէ ուստի է այս գիրքը որ ասէ թէ
գրուաւ կամ գնեց սուտ է ինձ հասուցէք»:

2. Թ.Ղ. 206Բ. «Թէ կամիք իմանալ ՌՄԼՀ ին
փետրվարին է ին բուն բարեկենդանին կիրակին եկըն
կարմիր ձիւն վասն իմ անհուն մեղաց այս ինք մեղիկոյ
քաղաքըն: ԹԵ՛ ին անձեւ եկաւ սէլ. մի եկաւ որ շատ
մանար տաւար նախը նախաճին քէնց. շատ մարդ չօ-
ճոխ զայ եղաւ. աճ հեռի անէ ամէն»:

79.

ՓԻԼԻՍՈՓՈՅՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՂԹԻՒՆ 91: - ՄեծՈրոշիւն 11X8.5: - Գրոհ-
իւթիւն միասին, 14 տող: - Գիր նոսրագիր: - Նիւթ
թուղթ բարակ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆԸ առջեւէն ետեւէն պա-
կաս: - ԿԱԶՄ՝ միայն կաշի պատեալ: - ՍԿԶԲՆԱՏՈՂ՝
գլուխները մէկ երկու տող կարմիր թանաքով: - Գրիճ՝
Տէր Դաւիթ:

Մատենան կը պարունակէ քերականական՝
փիլիսոփայական ծանօթութիւններ. ինչպէս կը
խօսի «յաղաքս բառից». «յաղաքս տարբերու-
թեան». «յաղաքս գոյացութեան» եւն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ. 1. Թղ. 30 ա ստու-
րեւ գրուած «Թուգոս այս տերունի գրեցի. մեղադիր»:

2. Թղ. 46 ա. ստորեւ գրուած. «մըքուշ գրեւ
տը դաւիթ յիշեաց»:

3. Թղ. 53 ա. «տը դաւիթ եւ իւր եղբայր տը
զղին յիշեաց»:

4. Թղ. 57 բ. «բարտող սորա տը դաւիթ յիշե-
աղաչեմ»:

5. Թղ. 69 ա. «մեղապարտ դաւիթս եւ իւր եղ-
բայր մկրտիչս քհնյ յիշեալ աղաչեմ»:

80.

ՏԱՂԱՐԱՆ

ԹՈՒՂԹԹ. 54: - ՄեծՈր. Թիւն՝ 10X7: - ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ միասին, 13-14 տողէ: - Գիր՝ տպագրի նման,
անկարգ: - Նիւթ՝ թուղթ հասարակ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ
լաւ: - ԿԱԶՄ՝ թղթակազմ:

Մատենան է հոգեւոր եւ աշխարհական
երգերու՝ տաղերու հաւաքածոյք մը. ինչպէս վերջի
երեսէն

«Որբիկ դաւիթ եմ անարժան
գործովս չար եւ անպիտան
դուն գովելու ես զանազան
կուռ խեղճ դաւիթ եմ լացըս լսէ
աչքըս դուլա լեզուս կասէ
զիս դժուխտցն խալսէ
կոս մարիամ աստուածածին»:

81.

ԱՂՈԹԱԳԻՐՔ

ՌՃԿԴ = 1715.

ԹՈՒՂԹԹ. 40: - ՄեծՈր. Թիւն՝ 11X8: - ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ միասին: - Գիր՝ նոտրագիւր, խառնաշփոթ: -
Նիւթ՝ թուղթ քարակ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր: -
ԿԱԶՄ՝ վրան միայն կաշի:

Մատենան է փգրբիկ աղթաբեր մը. հա-
ւատով խոստովանիմ. ողջն. բնկալ քաղցրու-
թեամբ. սաղմաներ. եւն:

ՅԻՇԱՏԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. ՎԵՐՋԻ ԵՐԵՍԻՆ ՎՐԱՅ
գրուած. «Գրեցաւ ձեռամբ տիրացու ԹՎ. ՌՃԿԴ»:

82.

ՈՏԱՆԱԻՈՐՔ

1880:

ԹՈՒՂԹ. 178: - ՄեծՈր. Թիւն՝ 20X12.5: -
ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին, 19 տող: - Գիր՝ շեղագիւր: -
Նիւթ՝ թուղթ փայլուն: - ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր: -
ԿԱԶՄ՝ խառնաշփոթ կիսալաթ: - ԳՐԻՉ՝ Կորին Մկրտ-
չեան: - ՏԵՂԻ՝ Կարին: - ԹՈՒԱԿԱՆ՝ 1880:

Մատենան է աշխարհաբար ոտանաւորներ,
որոնց իւրաքանչիւրին տակ գրած է թուականը,
յորում աշխատասիրած է գրողը:

83.

ՔԵՐԹՈՒԱՅՔ

1891:

ԹՈՒՂԹԹ. 124: - ՄեծՈր. Թիւն՝ 23X13: - ԳՐՈՒ-
ԹԻՒՆ՝ միասին, 18-20 տողէ: - Գիր՝ շեղագիւր, մի-
օրինակ: - Նիւթ՝ թուղթ փայլուն: - ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ
մաքուր: - ԿԱԶՄ՝ խառնաշփոթ, կիսալաթ: - ԴԱՏԱՐԿ
ԹՈՒՂԹ. Կտեւի 75 թուղթը դատարկ: - ԳՐԻՉ՝ Կորին
Մկրտչեան: - ՏԵՂԻ՝ Կարին: - ԹՈՒԱԿԱՆ՝ 1891:

Մատենան ունի երկու մասն. Ա. մասն է՝
Թղ. 1ա—25բ, «Մարի եւ հոգւոյ համար Յուլիոս
Գրոսսէի տառներով քերթուածներու թարգմա-
նութիւնը, իբրեւ փունջ մի ծաղկանց ի շարք իւր
հարսանեկան պոսակին կը նուիրէ, Հնորհաշուք
տիկին Ս. Ս. Ս—ին (Սողեկեան). թարգմա-
նիչը. 1891. Կորին Մկրտչեան»:

Բ. մասն Թղ. 26ա—48բ. «Կանանց սէրն
ու կեանք. Շարք երգոց Ատելբերտ Բամիսթի.
Թարգմանեց գերմաներէ. Կ. Մ. Կարին 1892.
յունիս 12»:

Ասոր կը յաջորդէ Թուղթ մը ցանկ,
ձեռքած Թղթերը դատարկ:

84.

ՎԵՊԵՐ.

1890:

ԹՈՒՂԹԹ. 390: ՄեծՈր. Թիւն՝ 21.5X14.5 սմ.
ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին, 20-22 տողէ: - Գիր՝ թուղթ
փայլուն: - ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր: - ԿԱԶՄ՝ խառնա-
շփոթ, կիսալաթ: - ԴԱՏԱՐԿ ԹՈՒՂԹ. Կտեւի
50 թուղթ դատարկ: ԳՐԻՉ՝ Կորին Մկրտչեան: ՏԵՂԻ՝
Կարին: - ԹՈՒԱԿԱՆ՝ 1890:

Մատենան ունի խառն բովանդակութիւն.
1. էջ 1—72 է «Գրեգոր Մադիսոն»:

2. էջ 73—226. «Տիգրանուհի պատմական վէպի մը ծրա-
դիր»:

3. էջ 227—255, «Սասունցի Գաւիթ»:

էջ 257—259 ցանկ. ձեռքածը դատարկ:

85.

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԳՈՑ ԵՐԳՈՅՆ
ՍՈՂՈՄՈՆԻ

1198 = 1749.

ԹՈՒՂԹԹ. 442: - ՄեծՈր. Թիւն՝ 15.5X9.5X6 սմ.
- ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ միասին: 19-21 տողէ: Գիր՝ շեղագիւր:
- Նիւթ՝ թուղթ քարակ: - ՀԱՆԳԱՄԱՆՔ մաքուր:
- ԿԱԶՄ՝ փայտ սեւ կաշի պատեալ: ՍԿԶՅԱՏՈՂ՝ գլուխ-
ները քանի մը տող կարմիր թանաքով: - ԴԱՏԱՐԿ
ԹՈՒՂԹ. էջ 236-244բ, 289ա-292բ, 4.7ա-419.
442ա, բ. դատարկ: - ԳՐԻՉ՝ Յակոբ Ղալիբ: - ՏԵՂԻ՝
Կարին: - ԹՈՒԱԿԱՆ՝ 1198 = 1749:

Մատենան կը բովանդակէ. էջ 1—235 բոլոր
իւր խորագրոյն, «Գիրք մեկնութիւն երգոց երգչոյն
Սողոմոնի շարայարեցեալ վարդապետացն լաթի-
նացոյ. եւ այլք բանք պիտանիք եղեալք առ պիտ
համառօտեալ Յակոբ եւ էթ պիտակէ զոր ի բազում
գրեանց կուտեալ ի մի վայր ի զօսանա իւրոյ անձին»

$$(C_{m, n} = 2m \{t, t\})$$

4 1 8 5 4 4 7

ՂՐԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ՎԵՐԱՅ ԺԱՄԱՆԵՆՈՒՄ
Վրաց պատմութիւնը սկիզբէն միշտեւ այսօր
սերտիւ կապուած է Հայոց պատմութեան հետ:
Վրաց աւանդութիւնը միշտեւ անգամ Հայ եւ
Վրացի աղգերու նախահայրերն իրարու իբրեւ
եղբայր կը ներկայացնէ, եւ այս՝ նմէ ցեղագրա-
կանօրէն եւ լեզուաբանօրէն տեսակէտ-
ալ մշակութային եւ քաղաքական տեսիլներն
ներք ուղիղ է: Ներկայ իրադարձութիւններն
ալ կու գան անգամ մը եւս շեշտել զրացիութեան
թիւնը թէ Հայք մը Վերք յարակից դրացիութեան
թիւնէ աւելի մօտ կապակցութեամբ մը զօդուած
են. անոնք իրարու հետ աղխադիտուած, իրերա-
նառնուած են: Ուստի կ'արժէ որ Վրաց պատ-
մութիւնն աւելի եռանդով ուսումնասիրուէր մե-
րայնոց կողմանէ: Եւ ուրախ ենք որ մեր նախ-
նեաց թարգմանութիւններուն մէջ գտնէ հասո-
րիկ մը՝ կը գտնուի, որ ուղղակի Վրաց պատմու-
թեամբ կը զբաղի եւ որու անձանթ մը Վրաց
մանչին գիտակից նպատակն էր ցեղակից-
ազգը լաւագոյնս ծանօթացնել իր ցեղակից
ներու: Այս է Զուանշէրի ընծայեալ Վենետիկի
մութիւն Վրացի, հրատարակեալ ժամանակա-
Միթթարեան Հարց կողմանէ:
Երբ Բեռն Տրդատի կենաց ժամանակա-
Գրութիւնը կ'ուսումնասիրէի, այս գործն ալ ձեռք

առի յուսարով անոր մէջ գտնել նիւթիս լուսա-
բանութեան օգնող կէտեր։ Հետզհետէ շահա-
քը բրոնցայ տնով, ու ոչ միայն ձայրէ ի ծայր
կարդացի ամբողջ հատորը, այլ սկսայ նաեւ
կարգ մը նօթագրութիւններ ընել՝ մշակած
Ժամանակագրական կէտերու վրայ։ Անգղալարար
Հեմպֆրի պեյսը փոքրիկ գրուածք մը գրեթէ
ինչ ետեւ թողունով գացինք։ Արագարձիս՝
խնչ ետեւ թողունով գացինք։ Արագարձիս՝
գրեթէ հրաշքով մը մասամբ ազատուած գրու-
թիւններու մէջէն գտայ յառաջիկայ ուսումնա-
վարութեան սեւագրութիւնն ալ։ Ներկայ պա-
տարութեան սեւագիրը չհասնում է մասնաւոր
բացատրութեան տուած մասնաւոր շահականութեան
նայելով, եւ բաց աստի, նիւթի պատմականա-
կան խորհրդանշաններու վրայ, որոնք պատմա-
կան ժամանակների հետ զգալի տարբերութեան տալ
ենք։ Այսինքն ի վիճակի չեմ շատ մէջը դրու-
մը։ Ուստի ի վիճակի չեմ շատ մէջը դրու-
մը։ Սակայն ի վիճակի չեմ շատ մէջը դրու-

»

U.

Ա.
Նախ պիտի առնենք Մհերանի գահակա-
լութենէն մինչեւ Հայոց դրի զԷւսն եղող մասը:
Մեզի մեկնակէտ կրնանք ընտրել Մհերանի գա-
հակալութիւնը. վրաց աւանդական ժամանակա-
գրութեան համեմատ՝ այս թագաւորն իշխած է
Յ. Բ. 265—342: Նորա նախորդն էր Ասփա-
զուր կամ Ասպարազուր, որ իշխած կ'ըսուի
262—265 խ: Justi (Iran. Namenbuch,
S. 46^a) փակագծի մէջ կը յաւելու «oder
249—252», Հեղինակը չի յիշեր թէ արդեօք
այս վերջին թիւերուն ալ աղբիւրը Բրոսսէ է.
բայց յամենայն դէպս ասոնք առաջիններէն
նախընտրելի են, որովհետեւ, ինչպէս աւանդու-
թիւնը բացորոշ կը յայտարարէ, վրաց ճնաչան-
քիւնը բացորոշ մի եւ նոյն ժամանակին պատահե-
րիւր Պարսից՝ մի եւ նոյն ժամանակին նուաճման հետ
է Պարսից ձեռքով Հայաստանի նուաճման հետ
(ջրանշէր, էջ 39—40): Երդ, Հայաստանի
նուաճումը Շապուհ Ա.ի ձեռքով՝ եղաւ Յ. Բ.
252 խ: Եւ պատմական ամէն հաւանականու-
թիւնն կայ ընդունելու թէ վրաց հպատակու-
թիւնն ալ իրապէս համաժամանակ էր Հայաս-